

ADRESATO PROBLEMA VERČIANT: ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY *MAŽOJO PRINCO* VERTIMAI Į LIETUVIŲ KALBĄ

Dr. Liucija Černiuvienė

Vilniaus universiteto Vertimo studijų katedros lektorė

Antoine de Saint-Exupéry kūrinys *Mažasis princas* labai populiarus ir žinomas, tad gali kelti nuostabą noras vėl kalbėti apie šią žymaus prancūzų rašytojo filosofinę pasaką, skirtą ir vaikams, ir suaugusiesiems. Vis dėlto galima drįsti teigti, jog analizuoti kokį nors grožinės literatūros kūrinių įmanoma visada: veikiausiai nėra nė vieno kūrinio, apie kurį šiandien būtų pasakyta viskas. Be to, pasirinkta analizė yra šios knygos vertimo į lietuvių kalbą aspektai, o apie vertimus Lietuvoje kalbama kol kas nedaug, tad žvilgsnis į meninės knygos vertimą yra naujoviškas, tyrimų laukas – platus, suteikiantis galimybių tirti daug įvairių aspektų.

Šiame straipsnyje bus aptariama originalo ir vertimo adresato bei originalo adresato ir vertimo adresato sąveikos problemos. Ar originalo ir vertimo adresatai tokie patys, ar jie skirtingi, o jei skirtingi, ar neturėtų būti tokie patys. Klausimai iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti painūs, tačiau palengva analizuodami kūrinių pasistengsime į juos atsakyti aiškiai, argumentuotai ir logiškai. Šis aspektas pasirinktas todėl, kad originalas skirtas vaikams ir suaugusiesiems, vadinasi, yra puiki galimybė palyginti, koks vertimo adresatas, nes rašyti vai-

kams ir suaugusiesiems geba toli gražu ne kiekvienas rašytojas.

Analizuoti lengviau todėl, kad yra du *Mažajo princas* vertimai į lietuvių kalbą. Žymaus vertėjo V. Kaunecko išverstas *Mažasis princas* pirmą kartą lietuviškai buvo išleistas 1959 m. Šis vertimas vėliau leistas iš naujo (1982, 1995), redaguotas. Paskutiniai leidimai – 2002, 2003 m. „Džiugo“ leidyklos, tai yra visiškai neseni. Taigi šio vertėjo kūrinys leistas mažiausiai penkis kartus, ir ne viena karta išaugo, skaitydama šį vertimą. Leidykla „Alma littera“ išleido *Mažąjį princą* 2005 m. Šis leidimas sukūrė intrigą, nes knygą iš prancūzų kalbos išvertė kitas taip pat žymus ir nusipelnęs vertėjas, Šv. Jeronimo premijos laureatas P. Bieliauskas. Minint Tarptautinę vertėjų dieną, kai P. Bieliauskui buvo įteikta premija, vertinimo komisijos pirmininkė D. Bučiūtė teigė, jog „Alma littera“, nusprendusi leisti naują P. Bieliausko *Mažajo princas* vertimą, kuris tuo metu dar gulėjo leidykloje, neapsirikto. Pasakymas „sukūrė intrigą“ yra pakankamai pagrįstas: kyla klausimas, kodėl iš naujo verčiama knyga, kurios pirmoji vertimo versija tiek metų buvo leidžiama iš naujo ir visiškai tiko skai-

tytojams. Užtektų paminėti vien dažnai cituojamą A. de Saint-Exupéry mintį „[...] matyti galima tik širdimi. Tai, kas svarbiausia, nematoma akimis“¹. Kad atsakytume į šį klausimą, tenka analizuoti ir lyginti – tarpusavyje ir su originalu – abu vertimus.

Jau minėjome, jog retas rašytojas rašo ir vaikams, ir suaugusiesiems, tad versti tokius kūrinius nėra tas pats, kas versti vaikų literatūrą ir ne vaikams skirtą literatūrą. Apskritai skiriasi net pačių meninio vertimo rūšių – prozos, poezijos, dramos – vertimai. Tad vertimai turi būti analizuojami skirtingais metodais, ypatin gas dėmesys kreipiamas į skirtingus dalykus.

Išanalizuoti visus vertimo aspektus – ar tekstas būtų grožinis, ar dalykinis, ar informacinis, ar dar koks kitoks – neįmanoma. Todėl pagal tam tikrus kriterijus reikia pasirinkti analizės aspektus, kurie atrodytų svarbiausi ir būtiniausi nagrinėti. Vartojamas žodis „analizė“ reiškia visų pirma originalo arba vertimo teksto ar tam tikrų jo vietų analizę, antra vertus, tai taip pat yra lyginamoji originalo ir vertimo, vertimo Nr. 1 ir vertimo Nr. 2, analizė. Pagrindinis vertimo aspektų pasirinkimo kriterijus kalbant apie *Mažąjį princą* yra, kaip minėjome, dėl kūrinio adresato kylančios vertimo problemos, nes ši filosofinė pasaka parašyta visiems – ir mažiems, ir dideliems.

Jei kalbame apie adresatą, kalbame ir apie siuntėją, o kartu ir apie komunikacijos aktą apskritai. Vertimo teoretikas A. Hurtado Albiras vertimo aktą supranta kaip specifinį komunikacijos aktą²: vertimo akto specifiškumas yra tas, kad jį sudaro du komunikacijos aktai. Vertėjas tampa gavėju ir siuntėju, jis yra ir adresatas, ir adresantas. Šia A. Hurtado Albri

teorija remsimės analizuodami abu vertimus. Ispanų mokslininkas taip pat kalba apie originalo ir vertimo socialinės kultūrinės aplinkos, epochos svarbą, tačiau šiuo atveju dėl originalo teksto ir vertimo epochų (XX a. antroji pusė) ar dėl socialinės ir kultūrinės aplinkos nekyla problemų. Pasakos veiksmas vyksta įvairiose planetose ir Žemėje, originale nėra jokių ypatingų nacionalinių Prancūzijos bruožų, tad ir vertėjams mažiau rūpesčių. Kita vertus, įvairių Europos šalių kultūros turi ne vieną bendrą bruožą, todėl ir šiuo atveju vertėjams lengviau.

Buvo minėta, kad A. de Saint-Exupéry *Mažasis princas* – tai filosofinė pasaka, filosofinė – suaugusiesiems, tiesiog pasaka – vaikams. Tokia autoriaus valia, o vertėjas privalo suvokti autoriaus valią, mokėti ją išreikšti savo kalba. Vadinas, vertimo tekstas turi būti suprantamas ir vaikams, ir suaugusiesiems, – toks, koks yra originalo tekstas. Tad, be abejo, bus analizuojamas ir vertimo, tai yra vertimų, stilius. Pasakų ir vaikams, ir suaugusiesiems tikraja šio žodžio prasme nėra itin gausu. Galima paminėti šiuo metu populiarius J. R. R. Tolkieno *Žiedų valdovą*, Paulo Coelho *Alchemiką*. Tai taip pat yra tekstai, kuriuos supranta ir vaikai, ir suaugusieji, – ir vieni, ir kiti savaip. Tačiau svarbiausia, kad suprastų vaikai.

Analizuojant vertimus neįmanoma nekalbėti ir apie prasmę, t. y. apie analizuotinių teksto vietų prasmės komponentus.

Pradėti derėtų nuo šiek tiek neįprasto palyginimo. *Mažojo princą* originalo tekstas paprastas ir kaip tik dėl to sudėtingas. Tad antrajam vertėjui turėjo būti iš tiesų sunku versti tokį tekstą, ypač jei jis skaitęs pirmąją versiją (veikiausiai šiuo atveju taip ir yra). Šio straipsnio autorė vertusi nemažai kino ir televizijos filmų. Teko pastebėti itin įdomų fenomeną: kartais išspausdintas filmo scenarijus visiškai nesutapdavo su įgarsinta versija **žodžiais**, tai

¹ Antuanas de Sent-Egziuperi, *Mažasis princas*, Vilnius: Džiugas, 2002, 70.

² Amparo Hurtado Albir, *La notion de fidélité en traduction*, Paris: Didier Erudition, 2003, 90.

yra viena ir ta pati mintis būdavo pasakyta skirtingais žodžiais, bet tai vis tiek būdavo ta pati mintis. Pavyzdžiui, *aš jau noriu eiti į namus – jau noriu eiti namo* ir panašiai. Prasmės skirtumo subtilybių būdavo sunku išvelgti. Žinoma, atsargiau derėtų kalbėti apie stiliaus figūras, ypač metaforas, žodžių žaismą ar frazeologizmus. Kalbama tik apie tokius sakinius, kurių leksika ir sintaksinės formos skiriasi, tačiau gramatiškai yra taisyklingos ir prasmė vieno. Tai nėra vien teksto redagavimas.

Tad kokie gi yra abu *Mažojo princo* vertimai į lietuvių kalbą? Naudotos šios knygos: Antuanas de Sent-Egziuperi, *Mažasis princas*, Vilnius, leidykla „Džiugas“, 2002 m., iš prancūzų kalbos vertė V. Kauneckas, Antoine de Saint-Exupéry, *Mažasis princas*, Vilnius, leidykla „Alma littera“, 2006 m., iš prancūzų kalbos vertė P. Bieliauskas.

Pradėti analizuoti vertimus derėtų nuo pačios pradžios, kadangi tai lakūno pažintis su mažuoju princu, kai nežinia iš kur išdygęs berniukas prašo nupiešti jam avelę:

„– *C'est tout à fait comme ça que je voulais! Crois-tu qu'il faille beaucoup d'herbe à ce mouton?*

– *Pourquoi?*

– *Parce que chez moi c'est tout petit...*

– *Ça suffira sûrement. Je t'ai donné un tout petit mouton.*

Il pencha la tête vers le dessin:

– *Pas si petit que ça... Tiens! Il s'est endormi...*

*Et s'est ainsi que je fis la connaissance du petit prince.*³

„– *Kaip tik tokios aš ir norėjau! Kaip tu manai, ar daug žolės reikia tai avelai?*

– *Kodėl?*

³ Antoine de Saint-Exupéry, *Le Petit Prince*, Paris: Gallimard, 1946, 15.

– *Todėl, kad mano ganykla visai maža... Užteks tikriausiai. Daviau tau visai mažutę avi.*

Jis palenkė galvą prie piešinio:

– *Ne tokia jau maža... Žiūrėk! Užmigo...*

*Šitaip aš susipažinau su mažuoju princu.*⁴

„– *Kaip tik tokios aš ir norėjau! Kaip manai, ar ši avelė ēda daug žolės?*

– *Kodėl klausai?*

– *Nes ten, kur aš gyvenu, viskas labai maža...*

– *Žinoma, jai užteks. Aš tau padovanojau labai mažą avelę.*

Jis pasilenkė prie piešinio:

– *Ne tokią jau mažą... Žiūrėk! Ji užmigo...*

*Taip aš susipažinau su mažuoju princu.*⁵

Matome, jog vienodai ar panašiai išverstų vietų gausu: *kaip tik tokios aš ir norėjau, daviau tau visai mažutę avi – aš tau padovanojau visai mažutę avelę, jis palenkė galvą prie piešinio – jis pasilenkė prie piešinio, šitaip aš susipažinau su mažuoju princu – taip aš susipažinau su mažuoju princu*. Stilistinių ar prasminių skirtumų abiejuose vertimuose nėra.

Derėtų aptarti ir kitas pažintis, kadangi kūrinyje jos užima svarbią vietą. Be to, šios ištraukos taip pat itin tinka lyginti, nes į lietuvių kalbą išverstos labai panašiai:

„*Kitoje planetoje gyveno girtuoklis. Apsilankymas pas jį buvo labai trumpas, tačiau mažąjį princą baisiai nuliūdino.*

– *Ką tu čia veiki? – tarė jis girtuokliui, kurį rado tylomis kiūtanti prie daugybės tuščių ir pilnų butelių.*

– *Geriu, – atsakė girtuoklis niūriai.*

– *Kodėl tu geri? – paklausė mažasis princas.*

⁴ Antuanas de Sent-Egziuperi, *Mažasis princas*, Vilnius: Džiugas, 2002, 13.

⁵ Antoine de Saint-Exupéry, *Mažasis princas*, Vilnius: Alma littera, 2006, 13.

– Kad užmirščiau, – atsakė girtuoklis.

– Kad užmirštum ką? – pasiteiravo mažasis princas, kuriam jis kelė pasigailėjimą.

– Kad užmirščiau, jog man gėda, – prisipažino girtuoklis, nuleisdamas galvą.

– Ko gėda? – kamantinėjo jį mažasis princas, kurį ėmė noras jam padėti.

– Gėda gerti!⁶

„Kitoje planetoje gyveno girtuoklis. Mažasis princas viešėjo pas jį labai trumpai, bet ši viešnagė jį be galo nuliūdino.

– Ką tu čia veiki? – paklausė jis girtuoklio, kurį išvydo sėdintį prieš ištiesą virtinę butelių – tuščių ir pilnų.

– Geru, – niūriai atsakė girtuoklis.

– Kodėl tu geri? – paklausė mažasis princas.

– Kad užmirščiau, – atsakė girtuoklis.

– Ką užmirštum? – paklausė mažasis princas, kuris norėjo jam padėti.

– Gėda gerti!⁷

Išvada peršasi savaime: abu tekstai beveik tapatūs, skiriasi visiškai neesminiai dalykai: „Kitoje planetoje gyveno girtuoklis. Apsilankymas pas jį buvo labai trumpas, tačiau mažąjį princą baisiai nuliūdino“, „Kitoje planetoje gyveno girtuoklis. Mažasis princas viešėjo pas jį labai trumpai, bet ši viešnagė jį be galo nuliūdino“ ir t. t. Todėl analizuodami pavyzdžius nebenaudojome citatos iš kūrinio originalo.

Taip pat labai panašiai išverstos ir esminės lapės pasakytos mintys, išskyrus jos paslaptį, prie kurios dar bus grįžta. Panašiai ar vienodai išverstos vietos paryškintos straipsnio autorės:

„– **Žmonės pamiršo šią tiesą, – tarė lapė. – Bet tu neturi jos pamiršti. Pasidarai amžinai atsakingas už tą, su kuo susibičiuliauji. Tu atsakingas už savo rožę...**

– **Aš atsakingas už savo rožę... – pakartojo mažasis princas, stengdamasis geriau įsiminti.**“⁸

„– **Žmonės pamiršo šią tiesą, – tarė lapė. – Bet tu nepamiršk: tampi amžinai atsakingas už tą, ką prisijaukinai. Tu atsakingas už savo rožę...**

– **Aš atsakingas už savo rožę... – pakartojo mažasis princas, kad geriau įsimintų.**“⁹

Būtų galima pacituoti originalą, kad aiškiau matytume vertimų adekvatumą ir panašumą:

„– *Les hommes ont oublié cette vérité, dit le renard. Mais tu ne dois pas l'oublier. Tu deviens responsable pour toujours de ce que tu as apprivoisé. Tu es responsable de ta rose...*

– *Je suis responsable de ma rose... répéta le petit prince, afin de se souvenir.*“¹⁰

Tokių labai panašiai išverstų kūrinio vietų yra daug daugiau: pavyzdžiui, VI skyriaus pradžia, princo planetoje dygstančios rožės aprašymas, X skyriaus apie karalių pradžia, princo pažintis su gyvate ir t. t. Pažodiškumo galima rasti abiejų vertėjų vertimuose, kartais vienas vertėjas laisviau interpretuoja tekstą, kitas lieka jam „artimesnis“, kartais atvirkščiai. Pažodiškumas nėra suprantamas kaip grynai pažodinis vertimas, vertimo autoriai tiesiog išlieka arti originalo teksto, kaip minėta, daugiau ar mažiau jį interpretuodami. Pažodiškumas suvokiamas ne blogąja šio žodžio prasme, tai didesnė ar mažesnė „ištikimybė“ originalui.

Grįžkime prie mūsų adresato – suaugusio žmogaus ir vaiko, ir pažvelkime, ar iškyla problemų dėl adresato viename ar kitame vertime. Taigi visų pirma – koks originalo tekstas? Originalo tekstas paprastas, lengvas skaityti, tačiau kartu ir vaizdingas, kupinas stiliaus fi-

⁸ Antuanas de Sent-Egziuperi, *Mažasis princas*, Vilnius: Džiugas, 2002, 72.

⁹ Antoine de Saint-Exupéry, *Mažasis princas*, Vilnius: Alma littera, 2006, 79.

¹⁰ Antoine de Saint-Exupéry, *Le Petit Prince*, Paris: Gallimard, 1946, 74.

⁶ Antuanas de Sent-Egziuperi, *Mažasis princas*, Vilnius: Džiugas, 2002, 42–43.

⁷ Antoine de Saint-Exupéry, *Mažasis princas*, Vilnius: Alma littera, 2006, 46–47.

gūrų. Negalima teigti, kad jis lakoniškas. Sakiniai nėra labai trumpi, ypač gražūs aprašymai (rožės, dykumos, šulinio, baobabų ir kt.), autorius mintis dėsto išsamiai. O kaip A. de Saint-Exupéry tokiais atvejais prabyla mums lietuviškai?

Visų pirma galima aptarti dedikaciją Leonui Vertui, „*A Léon Werth [...] d'avoir dédié ce livre à une grande personne*“¹¹. Tai dedikacija V. Kaunecko vertime ir *paskyrimas* P. Bieliausko vertime. Būtų galima įsivaizduoti mamą ar tėtį, skaitantį vaikui šią pasaką. Vaikas paklaustų: „Kas yra dedikacija?“ Reikėtų jam paaiškinti. Suaugusiajam aiškinti nereikėtų. O kas šiuo atveju yra *paskyrimas*, nesuprastų ne tik vaikas, bet ir suaugusysis. *Paskirti* „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ apibrėžia taip: 1. duoti, suteikti: *P. butą*. 2. nustatyti: *P. susirinkimo datą*. 3. parinkti darbui, pareigoms. 4. atiduoti (kuriam nors tikslui): *Paskyrė savo gabumus, jėgas mokslui*. **Paskyrimas (2):** *Įpėdinio p.*¹² Būtų paprasčiau tiesiog parašyti, jog autorius šią knygą *skiria* Leonui Vertui, *kai jis buvo mažas berniukas*, nes ir „Tarptautinių žodžių žodynas“ dedikaciją apibrėžia taip: „Kūrinio pradžioje įrašyti autoriaus žodžiai apie tai, kam ar kieno atminimui autorius tą kūrinį *skiria*.“¹³ Nuoroda žodyne į lotynišką etimologiją *dedicatio* – paskyrimas šiuo atveju nėra reikšminga, nes lotyniškas žodis *dedicatio* turi ir kelias visiškai su šia situacija nesusijusias reikšmes, pavyzdžiui, šventyklos ar kito viešojo pastato pašventinimas¹⁴, tad skiriant kam nors kūrinį derėtų vartoti įprastą lietuvių kalboje tarptautinį

¹¹ Antoine de Saint-Exupéry, *Le Petit Prince*, Paris: Gallimard, 1946, 7.

¹² Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, 513.

¹³ Tarptautinių žodžių žodynas, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985, 97.

¹⁴ Oxford Latin Dictionary, Oxford: Clarendon Press, 1968, 495.

žodį *dedikacija* arba veiksmą *skirti (skiriu)*.

Palyginkime dar kelias abiejų vertimų teksto vietas, keliančias šiokių tokių abejonių. Kai lakūnas pamato mažąjį prinčą, labai nustemba, pagal originalo tekstą net akis išplėtęs iš nuostabos žiūri į tą regėjimą: „*Je regardais donc cette apparition avec des yeux tout ronds d'étonnement*.“¹⁵ V. Kauneckas lieka „artimas“ originalo tekstui: „*Tad žiūrėjau į šį regėjimą išplėtęs akis iš nustebimo*.“¹⁶ Pažodiškumo tokiam vertimui neprikiši. Jis pakankamai aiškus ir suprantamas. P. Bieliauskas interpretuoja: „*Tad išpūtęs iš nuostabos akis žiūrėjau į netikėtą vaiduoklį*.“¹⁷ Vaikams mažasis princas neturėtų asocijuotis su vaiduokliu, kaip, tarkim, Karlas, kuris gyveno ant stogo. Tai metafora, kurią vaikai sunkiai suprastų. Ar nebūtų paprasčiau tiesiog pasakyti, kad *žiūrėjau į nežinia iš kur išdygusį berniuką?* Ir vaikams būtų aiškiau, gal ir suaugusiesiems.

Baobabų istorija taip pat kelia abejonių: lakūnas išgirsta iš mažojo princo, kokia „drama“ jam yra baobabai, nes jie gali išsikeroti ir net susprogdinti jo planetą, „*C'est ainsi que, le troisième jour, je connus le drame des baobabs*“¹⁸. V. Kauneckui baobabų „*kerojimas yra nelemtas dalykas*“¹⁹, visiškai aiškus vertimas. P. Bieliauskas verčia taip: „*Taip trečią dieną išgirdau tragišką istoriją apie baobabus*.“²⁰ Pasakymas *tragiška istorija* implikuoja tragišką baigtį, o juk princas prižiūri savo planetą ir neleidžia bo-

¹⁵ Antoine de Saint-Exupéry, *Le Petit Prince*, Paris: Gallimard, 1946, 12.

¹⁶ Antuanas de Sent-Egziuperi, *Mažasis princas*, Vilnius: Džiugas, 2002, 10.

¹⁷ Antoine de Saint-Exupéry, *Mažasis princas*, Vilnius: Alma littera, 2006, 10.

¹⁸ Antoine de Saint-Exupéry, *Le Petit Prince*, Paris: Gallimard, 1946, 21.

¹⁹ Antuanas de Sent-Egziuperi, *Mažasis princas*, Vilnius: Džiugas, 2002, 19.

²⁰ Antoine de Saint-Exupéry, *Mažasis princas*, Vilnius: Alma littera, 2006, 21.

babams išsikeroti. Neaiški lieka ir ta teksto vieta, kai lapė verkia išvykstančio princo ir pro ašaras vis tiek sako jam laimėjusi dėl javų lauko spalvos, kuri primins jai berniuko plaukų spalvą, – toks yra V. Kaunecko vertimas²¹. Stebina P. Bieliausko pasirinkimas: „*Laimėjau kviečių lauko spalvą.*“²² Lietuviškai sakinyse skamba nenatūraliai, o tai sunkina skaitymą. Skaitymą bei supratimą taip pat sunkina tokios vertimo vietos (palyginkime): V. Kaunecko vertimas: „*Žemė – ne bet kokia planeta! Joje yra šimtas vienuolika karalių (įskaitant, žinoma, ir negrų karaliukus) [...]*“²³, P. Bieliausko vertimas: „*Žemė – ne paprasta planeta! Joje yra šimtas vienuolika karalių (žinoma, kartu su karaliais negrais) [...]*“²⁴ *Negrų karaliukai* skamba aiškiau, juk tai gali būti ne vien šalies, bet ir įvairių genčių valdovai, tad mažiškinė forma tiksliau išreiškia originalo mintį. O ir vaikams suprantamiau, ir, šio straipsnio autorės nuomone, paklausti jiems būtų lengviau, kas tie negrų karaliukai. *Karaliai negrai* skamba iš tiesų keistai. Kas yra tie karaliai negrai? Lietuviškai *negrų karaliukai* skamba daug aiškiau ir suprantamiau nei *karaliai negrai*.

Knygoje *Mažasis princas* itin ryški opozicija: vaikai, kurie supranta viską, ir suaugę žmonės, kurių dauguma nesupranta nieko. Tuos suaugusius žmones A. de Saint-Exupéry vadina *les grandes personnes*. V. Kaunecko knygoje jie ir vadinami *suaugusiais žmonėmis*, P. Bieliauskas pasirenka įvardžiutinę *suaugusiųjų* formą, kuri yra sudėtingesnė ir ne tokia gyva, koks yra V. Kaunecko pasirinktas varian-

tas. Gyvumo trūksta ir tokiuose pasakymuose – *supyko, kad net pabalo*²⁵, V. Kauneckas verčia gyviau: *pabalęs iš pykčio*²⁶. Gyvesnis ir V. Kaunecko pasirinktas žodis *biznierių*, A. de Saint-Exupéry taip pat vartoja anglicizmą *businessman*, P. Bieliauskas verčia *verslininkas*. Tai stilistiškai neutralus žodis, o šis knygos personažas akivaizdžiai yra neigiamas, tad V. Kaunecko pasirinkimas atrodo labiau motyvuotas. O ir žodžio *biznierių* sinonimas yra *verteiva*, taip pat neigiamą emocinį atspalvį turintis žodis²⁷. Neutralų žodį versti ne neutraliu ar atvirkščiai reiškia tik šiek tiek nukrypti nuo prasmės, kartais tokius praradimus galima kompensuoti (vadinamasis kompensacijos principas). Tačiau jei grįžtume prie princo aplankytų personažų, tektų pripažinti, kad vertėjas P. Bieliauskas padarė vertimo klaidą, personažą *vaniteux* išvertęs *garbėtroška* (*tuščiagarbis* V. Kaunecko vertime). Prancūzų kalbos žodynas *Le Petit Robert* žodį *vanité* aiškina kaip savybę žmogaus, kuris yra „tuščias“, labai patenkintas pats savimi²⁸ – taigi sudurtinis daiktavardis *tuščiagarbis* idealiai atitinka prancūzišką originalą. *Garbėtroška* turi kažko siekti, jis nori daugiau ir daugiau, o ko gali siekti *Mažajo princo* personažas mažitėje savo planetoje? Ar nebus taip klaidinami vaikai? Ar nepainios vėliau sąvokų, jei knyga juos labai sudomins ir jie įsimins veikėjų apibūdinimus? Juk vertimas – ne gryna lingvistika, jam įtakos turi daug ekstralingvistinių veiksnių, štai ir minėtų sąvokų *garbėtroška* ir *tuščiagarbis* skirtumas, taip, kaip mes suvokiame tokio charak-

²¹ Antuanas de Sent-Egziuperi, *Mažasis princas*, Vilnius: Džiugas, 2002, 68.

²² Antoine de Saint-Exupéry, *Mažasis princas*, Vilnius: Alma littera, 2006, 75.

²³ Antuanas de Sent-Egziuperi, *Mažasis princas*, Vilnius: Džiugas, 2002, 56.

²⁴ Antoine de Saint-Exupéry, *Mažasis princas*, Vilnius: Alma littera, 2006, 61.

²⁵ Antoine de Saint-Exupéry, *Mažasis princas*, Vilnius: Alma littera, 2006, 29.

²⁶ Antuanas de Sent-Egziuperi, *Mažasis princas*, Vilnius: Džiugas, 2002, 27.

²⁷ Antanas Lyberis, *Sinonimų žodynas*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2002, 555.

²⁸ *Le Petit Robert*, Paris: Dictionnaires le Robert, 1993, 2639.

terio žmones realiame gyvenime, realiose situacijose. Vertėjas neturėtų to pamiršti.

Taigi iš esmės norima pabrėžti, kad V. Kaunecko stilius aiškesnis ir lengvesnis, taigi tinka ir vaikui, ir suaugusiajam. Pavyzdžių analizė leidžia teigti, jog P. Bieliausko vertimo stilius sudėtingesnis, ne toks gyvas, vadinasi, skirtas veikiau suaugusiesiems, o ne vaikams. Atrodytų, jog tiesiog šiam vertimui pritrūko vieno iš tiesų reikalingo adresato.

Grįžkime prie pradžioje minėto visiems taip gerai žinomo A. de Saint-Exupéry posakio: „*Matyti galima tik širdimi, tai, kas svarbiausia, nematoma akimis.*“ Šis posakis tvirtai įėjo į lietuvių kalbos vartoseną. Tad susiduriame su sociolingvistinėmis problemomis, jei kalbėsime apie P. Bieliausko vertimą. Vertėjas pasirinko tokią versiją: „[...] *matyti galima tik širdimi. Svarbiausi dalykai akimis nematomi.*“²⁹ Prancūziškai pasakymas skamba taip: „[...] *on ne voit bien qu'avec le cœur. L'essentiel est invisible pour les yeux.*“³⁰ Prancūzų kalbos sintaksė šiam pasakymui, savaimė suprantama, diktuoja savas sąlygas, tačiau tai nereiškia, jog nematyti akivaizdžios opozicijos: *le cœur / les yeux*. V. Kauneckas opoziciją išsaugo. Sakiniai baigiasi *širdimi / akimis*. Tad šis vertėjas yra ištikimesnis originalui. Be to, jau minėjome sociolingvistinius dalykus: ar pakeisime šią žino-

mą citatą? Ar ji liks tokia pati? Tai parodys tik laikas. Be to, taip pat labai svarbus ir sklandus lietuviškas pasakymas.

Viena svarbiausių knygos scenų – lapės pasirodymas, deja, abiejose lietuviškose versijose neperteiktas taip, kaip turėtų būti. Originalė sakoma: „*C'est alors qu'apparut le renard.*“³¹ Prancūziška forma *c'est... que* vartojama siekiant ką nors ypač pabrėžti. Lapės pasirodymas knygoje ypatingas, nes lapė persako svarbiausias A. de Saint-Exupéry mintis. Autorius sako – **ir tuomet** pasirodė lapė. Deja, nė viename vertime tokio atitikmens nėra. V. Kauneckas verčia praleisdamas *c'est... que* formą: „*Tada pasirodė lapė*“³², ir sakinio esmė lieka neišversta, o P. Bieliauskas jungtuką *ir* rašo sakinio viduryje: „*Štai tada ir pasirodė lapė*“³³, tarsi lapė būtų lauktas, o ne netikėtas istorijos personažas.

Galima teigti, jog vertimo tekstų vientisumas nekelia abejonių, ir ši graži pasaka pasiekia lietuvių skaitytoją, kuris šiandien net turi pasirinkimą, kurio vertėjo knygą jam skaityti. Tačiau analizuotos vertimų vietos parodo, kaip gali nukentėti kūrinio prasmė ar jos komponentai dėl nemotyvuoto vertėjo sprendimo. Vertėjo sprendimo teisė yra pagrindinis dalykas verčiant, tad ir atsakomybė tenka jam. O vertimo vertinimo sprendimo teisė – tai skaitytojo, arba *adresato*, teisė.

²⁹ Antoine de Saint-Exupéry, *Mažasis princas*, Vilnius: Alma littera, 2006, 77.

³⁰ Antoine de Saint-Exupéry, *Le Petit Prince*, Paris: Gallimard, 1946, 72.

³¹ Antoine de Saint-Exupéry, *Le Petit Prince*, Paris: Gallimard, 1946, 66.

³² Antuanas de Sent-Egziuperi, *Mažasis princas*, Vilnius: Džiugas, 2002, 64.

³³ Antoine de Saint-Exupéry, *Mažasis princas*, Vilnius: Alma littera, 2006, 71.

**PROBLÈME DE DESTINATAIRE EN TRADUCTION:
TRADUCTIONS DE *LE PETIT PRINCE* DE ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY EN LITUANIEN**

Liucija Černiuvienė

Résumé

Le présent article traite le problème du destinataire dans le processus de la traduction littéraire. Est soulevée surtout la problématique du double destinataire, de celui qui est l'enfant et de celui qui est adulte. Les problèmes sont analysés en se basant sur le conte philosophique de Antoine de Saint-Exupéry *Le Petit Prince* en prenant en compte que cette œuvre est destinée aux enfants ainsi qu'aux adultes. Après avoir fait une analyse des exemples tirés de deux traduc-

tions en lituanien, après les avoir comparées avec l'original il est à noter que le traducteur d'une des deux traductions a pris en compte les deux destinataires tandis que le deuxième traducteur a traduit plutôt en orientant son travail vers le lecteur adulte. La responsabilité de la traduction littéraire tombe sans doute sur le traducteur alors sa prise de décision doit être bien mesurée et motivée en ce qui concerne tout élément du sens à transmettre en langue cible.

Gauta 2007-03-15

Priimta publikuoti 2007-04-10

Autorės adresas:
Vertimo studijų katedra
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 5
LT-01513 Vilnius
El. paštas: liuce@hotmail.com